

Αθήνα, 12-06-2026

Αριθ. Πρωτ.: 2682

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ 7/2026

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα συνήλθε μετά από πρόσκληση του εκτελούντος χρέη Προέδρου Αναπληρωτή Προέδρου της, Γεωργίου Μπατζαλέξη, σε συνεδρίαση μέσω τηλεδιασκέψεως την Τρίτη 02/06/2026 και ώρα 10:00, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Παρέστησαν ο Αναπληρωτής Πρόεδρος της Αρχής, Γεώργιος Μπατζαλέξης, και τα τακτικά μέλη της Αρχής Κωνσταντίνος Λαμπρινουδάκης, ως εισηγητής, Χαράλαμπος Ανθόπουλος, ομοίως ως εισηγητής, Χρήστος Καλλονιάτης και Αικατερίνη Ηλιάδου. Τα τακτικά μέλη της Αρχής Σπυρίδων Βλαχόπουλος και Γρηγόριος Τσόλιας και τα αναπληρωματικά μέλη αυτών Χρήστος Παπαθεοδώρου και Γρηγόριος Τσόλιας αντίστοιχα, αν και εκλήθησαν νομίμως και εμπροθέσμως, λόγω κωλύματος δεν παρέστησαν. Παρούσες, χωρίς δικαίωμα ψήφου, ήταν η Ευμορφία-Ιωσηφίνα Τσακιρίδου, ειδική επιστήμονας νομικός και η Αικατερίνη Χατζηδιάκου, ειδική επιστήμονας πληροφορικός, ως βοηθοί εισηγήτριες, και η Ειρήνη Παπαγεωργοπούλου, υπάλληλος του Τμήματος Διοικητικών Υποθέσεων, ως γραμματέας.

Η Αρχή έλαβε υπόψη της τα παρακάτω:

Το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού (εφεξής ΥΠΑΙΘΑ) απέστειλε στην Αρχή το με αριθμ. πρωτ. Γ/ΕΙΣ/4852/06-04-2026 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με το οποίο διαβιβάζεται σχέδιο κοινής υπουργικής απόφασης (εφεξής ΚΥΑ) με βάση την αναφερόμενη εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 62 παρ. 1 του ν. 5224/2025, με θέμα: «Καθορισμός του πλαισίου για την αδειοδότηση χώρων λατρείας και θέματα Θρησκευτικών Λειτουργών γνωστών θρησκειών» και ζητείται η γνώμη της Αρχής σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4624/2019. Στη συνέχεια απεστάλη και το με αριθμ. πρωτ. Γ/ΕΙΣ/4901/07-04-2026 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με το οποίο το εν λόγω Υπουργείο ζητεί από την Αρχή να απαντήσει με τυχόν σχόλια – παρατηρήσεις ή αντιρρήσεις.

Συγκεκριμένα, τίθενται υπόψη της Αρχής **τα άρθρα 21 έως 31 του ν. 5224/2025** (Α' 142), με τα οποία εισήχθη ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για τους χώρους λατρείας και τους θρησκευτικούς λειτουργούς όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων πλην της κατ' άρθρο 3 του Συντάγματος «επικρατούσας θρησκείας», ήτοι της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού (Εκκλησία Ελλάδος, Εκκλησία Κρήτης, Ιερές Μητροπόλεις Δωδεκανήσου).

Σύμφωνα με το **άρθρο 26 του ν. 5224/2025** (Διαδικασία αδειοδότησης χώρων λατρείας γνωστών θρησκειών και υποχρεώσεις γνωστοποίησης):

*«1. Για την ανέγερση, την ίδρυση και τη λειτουργία, τη μεταστέγαση χώρου λατρείας, καθώς και την προσθήκη (καθ' ύψος ή κατ' επέκταση) και για κάθε είδους οικοδομικές εργασίες σε υφιστάμενο χώρο λατρείας ή την κατεδάφιση χώρου λατρείας, οποιασδήποτε θρησκευτικής κοινότητας με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, απαιτείται **άδεια** που χορηγείται, κατόπιν αίτησης, από τον Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού και **εκδίδεται επ' ονόματι του θρησκευτικού λειτουργού**. Η έκδοση της άδειας του πρώτου εδαφίου είναι προϋπόθεση για την έκδοση των σχετικών διοικητικών πράξεων, όπως οικοδομικών αδειών και προεγκρίσεων για τις οικοδομικές εργασίες ή αλλαγές χρήσης που απαιτούνται κατά την πολεοδομική νομοθεσία για να λειτουργήσει ο χώρος λατρείας, εγκρίσεων φορέων ή συλλογικών οργάνων, καθώς και για την υποβολή γνωστοποιήσεων. Ο θρησκευτικός λειτουργός υποχρεούται να αναρτά*

παραπλήσια της κεντρικής θύρας εισόδου και σε εμφανές για το κοινό εξωτερικό σημείο του χώρου ευδιάκριτη πινακίδα που αναφέρει την ονομασία του χώρου λατρείας, όπως αναγράφεται στην άδεια, τον **Αριθμό Διαδικτυακής Ανάρτησης (ΑΔΑ) της άδειας**, καθώς και τη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει.

2. Χώροι λατρείας που υφίστανται προ του 1955 λειτουργούν νόμιμα χωρίς την άδεια της παρ. 1 εφόσον κατέχουν σχετική διαπιστωτική πράξη που εκδίδεται, ύστερα από αίτησή τους, από τον Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού.

3. Για την αδειοδότηση ανέγερσης, ίδρυσης και λειτουργίας ευκτήριων οίκων απαιτείται αίτηση από τουλάχιστον πέντε (5) άτομα και έναν (1) θρησκευτικό λειτουργό, που είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ή πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Φυσικό πρόσωπο με την ιδιότητα του θρησκευτικού λειτουργού ή του μέλους διοίκησης των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ν.π.δ.δ.) του άρθρου 1 του ν. 2456/1920 (Α` 173) ή του άρθρου 1 του ν.δ. 301/1969 (Α` 195) ή εκκλησιαστικού ή θρησκευτικού νομικού προσώπου του ν. 4301/2014 (Α` 223) δύναται να συνυπογράψει περισσότερες από δύο (2) αιτήσεις.

4. Για την αδειοδότηση ανέγερσης, ίδρυσης και λειτουργίας ναών απαιτείται αίτηση από τουλάχιστον εκατό (100) άτομα και έναν (1) θρησκευτικό λειτουργό, που είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ή πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Φυσικό πρόσωπο με την ιδιότητα του θρησκευτικού λειτουργού ή του μέλους διοίκησης των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ν.π.δ.δ.) του άρθρου 1 του ν. 2456/1920 ή του άρθρου 1 του ν.δ. 301/1969 ή εκκλησιαστικού ή θρησκευτικού νομικού προσώπου του ν. 4301/2014 δύναται να συνυπογράψει περισσότερες από δύο (2) αιτήσεις.

5. Για την έκδοση των αδειών της παρ. 1 για τους χώρους λατρείας της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του οικείου Μουφτή.

6. Οι άδειες της παρ. 1 για τους χώρους λατρείας της Ισραηλιτικής (Εβραϊκής) θρησκείας χορηγούνται μόνο στα ν.π.δ.δ. του άρθρου 1 του ν. 2456/1920 και του άρθρου 1 του ν.δ. 301/1969.

7. Οι θρησκευτικές κοινότητες και οι θρησκευτικοί λειτουργοί, συμπεριλαμβανομένων αυτών της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας του Χριστού κατ' άρθρο 3 του Συντάγματος και των θρησκευτικών λειτουργιών της, όταν ενεργούν υπό την ιδιότητα του θρησκευτικού μέλους: α) υποχρεούνται να δηλώνουν με τρόπο ρητό και σαφή τη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκουν: αα) όταν εκδίδουν βιβλία, περιοδικά, και λοιπά έντυπα θρησκευτικού περιεχομένου ή παρουσιάζουν ραδιοφωνικές, τηλεοπτικές ή διαδικτυακές εκπομπές θρησκευτικού περιεχομένου ή αναρτούν κατά τρόπο συστηματικό ή οργανωμένο δημοσιεύσεις και υλικό που παρουσιάζει ή μεταδίδει θρησκευτική διδασκαλία σε διαδικτυακά μέσα δικτύωσης, επικοινωνίας και πληροφόρησης και σε κάθε ενημερωτικό ή πληροφοριακό υλικό που κυκλοφορούν, αποστέλλουν ή διαδίδουν με ευθύνη τους στο κοινό που δεν ανήκει στη θρησκευτική τους κοινότητα με οποιοδήποτε μέσο πληροφόρησης και επικοινωνίας εφόσον έχει ως σκοπό τη διάδοση των θρησκευτικών πεποιθήσεων της θρησκευτικής κοινότητας στην οποία ανήκουν ή την ένταξη νέων μελών στην θρησκευτική τους κοινότητα, αβ) κατά τη συλλογική επικοινωνία τους με φυσικά πρόσωπα ή εκπροσώπους ή μέλη ενώσεων προσώπων ή νομικών προσώπων που δεν ανήκουν στη θρησκευτική τους κοινότητα, με οποιοδήποτε τρόπο επικοινωνίας και με σκοπό τη διάδοση των θρησκευτικών πεποιθήσεων της θρησκευτικής κοινότητας στην οποία ανήκουν ή την ένταξη νέων μελών στη θρησκευτική τους κοινότητα, και β) να αποδέχονται την άρνηση επικοινωνίας των παραληπτών του θρησκευτικού υλικού και περιεχομένου των υποπερ. αα) και αβ) της περ. α) και να μην επαναλαμβάνουν την επικοινωνία για τους σκοπούς των ανωτέρων περιπτώσεων. Στον παραβάτη της παρούσας επιβάλλεται διοικητικό πρόστιμο, που καθορίζεται με την κοινή υπουργική απόφαση της παρ. 2 του άρθρου 62.

8. Η άδεια χώρου λατρείας της παρ. 1 ή η διαπιστωτική πράξη της παρ. 2 ανακαλείται ιδίως λόγω:

α) παραβίασης των συνταγματικών διατάξεων, των κανόνων δημόσιας τάξης και για λόγους εθνικής ασφάλειας υπό την έννοια του άρθρου 3 του ν. 5002/2022 (Α` 228), β) παραβίασης των όρων και προϋποθέσεων έκδοσης των διοικητικών πράξεων των παρ. 1 και 2 του παρόντος, γ) έλλειψης θρησκευτικού λειτουργού για διάστημα μεγαλύτερο των

έξι (6) μηνών, δ) διακοπής λειτουργίας του χώρου λατρείας για διάστημα μεγαλύτερο των έξι (6) μηνών που διαπιστώνεται με κάθε πρόσφορο αποδεικτικό μέσο, ε) λειτουργίας του χώρου λατρείας με διαφορετικό σκοπό από την εκδήλωση του θρησκευτικού σεβασμού ή την τέλεση λατρευτικών πράξεων που διαπιστώνεται με κάθε πρόσφορο αποδεικτικό μέσο, στ) μη γνωστοποίησης του Α.Φ.Μ. του χώρου λατρείας στο Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, εντός τριάντα (30) ημερών από την ημερομηνία έκδοσης της άδειας ίδρυσης και λειτουργίας του χώρου λατρείας, ζ) αίτησης της θρησκευτικής κοινότητας».

Σύμφωνα δε με το **άρθρο 27 του ν. 5224/2025** (Αντικατάσταση, παύση, αναστολή και διαγραφή θρησκευτικών λειτουργιών από το Μητρώο του **άρθρου 14** του ν. **4301/2014**)¹:

¹ Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το **άρθρο 14 του ν. 4301/2014** (Μητρώο νομικών προσώπων και θρησκευτικών λειτουργιών):

«1. Στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων τηρείται ηλεκτρονικό μητρώο θρησκευτικών και εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, στο οποίο καταχωρίζονται όλα τα νομικά πρόσωπα του παρόντος νόμου, η δικαστική απόφαση που έκανε δεκτή την αίτηση, η συστατική πράξη, η Ομολογία πίστωσης και ο κανονισμός τους. Επίσης, τηρείται ηλεκτρονικό μητρώο των θρησκευτικών λειτουργιών που τελούν ιερολογίες με αστικές συνέπειες είτε αυτοί ανήκουν σε θρησκευτική κοινότητα οργανωμένη καθ' οποιονδήποτε νομικό τύπο είτε ανήκουν σε κοινότητα χωρίς νομική προσωπικότητα. Η καταχώρηση του κάθε θρησκευτικού λειτουργού, με τα στοιχεία ταυτότητάς του και την θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει, γίνεται με επιμέλεια της τελευταίας, κατόπιν σχετικής αίτησης, όπου επισυνάπτεται βιογραφικό σημείωμα του λειτουργού και οι τίτλοι θρησκευτικών σπουδών που τυχόν διαθέτει. Οι θρησκευτικές κοινότητες με ή χωρίς νομική προσωπικότητα και οι θρησκευτικοί λειτουργοί τους υποχρεούνται να γνωστοποιούν αμελλητί τις αλλαγές στα τηρούμενα στοιχεία, ώστε να ενημερώνονται άμεσα τα τηρούμενα μητρώα και ιδίως να διαγράφονται σε περίπτωση απώλειας της ιδιότητάς τους.

2. Το μητρώο θρησκευτικών λειτουργιών συνιστά για τα κατά τόπον αρμόδια ληξιαρχεία και για τις πράξεις που εγγράφουν στα βιβλία τους, επίσημη πηγή πληροφόρησης της ιδιότητας του θρησκευτικού λειτουργού και είναι ελεύθερως προσβάσιμο από αυτά μέσω της ιστοσελίδας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, προκειμένου να καθίσταται εφικτός ο άμεσος έλεγχος της συνδρομής της ιδιότητας αυτής στα πρόσωπα που συντάσσουν τη σχετική πράξη κατ' άρθρο 1367 ΑΚ.

3. Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων δύναται να αναρτήσει στο διαδίκτυο ελεύθερως προσβάσιμη στο κοινό, ηλεκτρονική εφαρμογή που να επιτρέπει την επιβεβαίωση της εγγραφής συγκεκριμένου προσώπου στο μητρώο θρησκευτικών λειτουργιών και της θρησκευτικής κοινότητας στην οποία αυτό ανήκει».

Περαιτέρω, κατά το άρθρο 47 ν. 4559/2018 (ΦΕΚ Α 142/3.8.2018):

«Στο ηλεκτρονικό μητρώο θρησκευτικών λειτουργιών που τηρεί το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων δυνάμει του άρθρου 14 του ν. 4301/2014 (Α' 223) καταχωρίζονται υποχρεωτικά όλοι οι θρησκευτικοί λειτουργοί της Εκκλησίας της Ελλάδος, της Εκκλησίας της Κρήτης, των Ιερών Μητροπόλεων Δωδεκανήσου, των Μουφτειών της Θράκης και των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων. Εντός προθεσμίας ενός (1) έτους από την έναρξη ισχύος του παρόντος, οι ανωτέρω φορείς υποχρεούνται να ενημερώσουν το μητρώο με το σύνολο των υπηρετούντων θρησκευτικών λειτουργιών».

«1. Επιτρέπεται η αντικατάσταση ή παύση θρησκευτικού λειτουργού ή τυχόν αναπληρωτή ή αναπληρωτών αυτού με άδεια του Υπουργού Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, που εκδίδεται ύστερα από αίτηση της θρησκευτικής κοινότητας.

2. Η εγγραφή του θρησκευτικού λειτουργού στο μητρώο του άρθρου 14 του ν. 4301/2014 (Α` 223) αναστέλλεται από την άσκηση ποινικής δίωξης και μέχρι την έκδοση αμετάκλητης δικαστικής απόφασης για κακουργήματα ή για τα ακόλουθα πλημμελήματα: α) κλοπή, υπεξαίρεση, απάτη, εκβίαση, πλαστογραφία, δωροδοκία, απιστία, παράβαση καθήκοντος, ψευδή κατάθεση, ψευδή καταμήνυση, συκοφαντική δυσφήμιση, οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, σωματική βλάβη εμβρύου ή νεογνού, τα αδικήματα του ν. 3500/2006 (Α` 232) για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, αρπαγή ανηλίκων, παράνομη κατακράτηση, παράνομη βία, αυτοδικία, απειλή, διατάραξη θρησκευτικών συναθροίσεων, β) βία κατά υπαλλήλων και δικαστικών προσώπων, αθέμιτη επιρροή σε δικαστικούς λειτουργούς, διατάραξη της λειτουργίας υπηρεσίας, διατάραξη δικαστικών συνεδριάσεων, απείθεια, στάση, αντιποίηση, παραβίαση σφραγίδων που έθεσε η αρχή, παραβίαση φύλαξης της αρχής, γ) διέγερση σε ανυπακοή, διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγίες ή διχόνοια, πρόσκληση και προσφορά για την τέλεση εγκλήματος, εγκληματική οργάνωση, τρομοκρατικές πράξεις - τρομοκρατική οργάνωση, αξιόποινη υποστήριξη, διατάραξη κοινής ειρήνης, απειλή διάπραξης εγκλημάτων, διασπορά ψευδών ειδήσεων, προσβολή συμβόλων ή τόπων ιδιαίτερης εθνικής ή θρησκευτικής σημασίας, δ) τα αδικήματα του ν. 927/1979 (Α` 139) περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών που αποσκοπούν σε φυλετικές διακρίσεις, ε) προσηλυτισμό του άρθρου 4 του α.ν. 1363/1938 (Α` 305), στ) τα αδικήματα του ν. 4139/2013 (Α` 74) περί εξαρτησιογόνων ουσιών, και ζ) αντιποίηση υπηρεσίας θρησκευτικού λειτουργού. Η αναστολή του προηγούμενου εδαφίου ισχύει και για τις περιπτώσεις παράβασης της παρ. 7 του άρθρου 26 του παρόντος. Σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης, ο θρησκευτικός λειτουργός διαγράφεται από το μητρώο.

3. Αν ο θρησκευτικός λειτουργός της παρ. 2 είναι πολίτης τρίτης χώρας και είναι κάτοχος άδειας διαμονής, η άδεια αυτή ανακαλείται χωρίς προθεσμία οικειοθελούς

αναχώρησης. Αν υποβάλει αίτημα χορήγησης άδειας διαμονής, αυτό απορρίπτεται χωρίς προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης. Για την εφαρμογή του παρόντος, ο Εισαγγελέας που ασκεί ποινική δίωξη ή η γραμματεία του ποινικού δικαστηρίου που εκδίδει αμετάκλητη δικαστική απόφαση ενημερώνει άμεσα τη Διεύθυνση Θρησκευτικής Διοίκησης του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού για την άσκηση της ποινικής δίωξης ή την έκδοση αμετάκλητης δικαστικής απόφασης, αντίστοιχα».

Σύμφωνα δε με το **άρθρο 28** του ίδιου νόμου (ν. 5224/2025) (Σφράγιση χώρων λατρείας - Ποινικές κυρώσεις - Διοικητικά πρόστιμα):

«1. Χώροι λατρείας που ανεγείρονται ή λειτουργούν χωρίς την άδεια του Υπουργού Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, κλείνουν και σφραγίζονται από την οικεία αστυνομική αρχή και η απόφαση σφράγισης κοινοποιείται στο Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. Αυτός που κατέχει και αυτός που ανεγείρει ή θέτει σε λειτουργία χώρο λατρείας χωρίς την άδεια της παρ. 1 του άρθρου 26 ή μεταβάλλει τη λειτουργία του χώρου αυτού κατά παράβαση της άδειας αυτής, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από δύο (2) έως έξι (6) μηνών και διοικητικό πρόστιμο, όπως καθορίζεται με την κοινή υπουργική απόφαση της παρ. 2 του άρθρου 62. Αν τα πρόσωπα του δεύτερου εδαφίου είναι αλλοδαποί, επιβάλλεται η διοικητική επιστροφή τους σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 21 έως 30 του ν. 3907/2011 (Α` 7). Αν είναι πολίτες τρίτων χωρών και είναι κάτοχοι άδειας διαμονής, η άδειά τους αυτή ανακαλείται χωρίς προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης. Αν είναι πολίτες τρίτων χωρών που υποβάλλουν αίτημα χορήγησης άδειας διαμονής, αυτό απορρίπτεται, χωρίς προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης.

2. Η υποβολή αίτησης για την έκδοση της άδειας της παρ. 1 του άρθρου 26 δεν αναστέλλει την εφαρμογή του παρόντος».

Περαιτέρω, σύμφωνα με την αναφερόμενη εξουσιοδοτική διάταξη του **άρθρου 62 του ν. 5224/2025**: «1. α) Με κοινή απόφαση των Υπουργών Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Εσωτερικών, Υγείας, Προστασίας του Πολίτη, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πολιτισμού και Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας καθορίζονται επιμέρους όροι και προϋποθέσεις, ο τύπος, το περιεχόμενο, η

διαδικασία, τα δικαιολογητικά για την έκδοση των αδειών της παρ. 1 του άρθρου 26, η διάρκεια της ισχύος της άδειας σε περίπτωση ανέγερσης, μεταστέγασης, προσθήκης (καθ' ύψος ή κατ' επέκταση) και κάθε είδους οικοδομικών εργασιών, τα αναγκαία στοιχεία και δικαιολογητικά για τον θρησκευτικό λειτουργό ο οποίος είναι υπεύθυνος του χώρου λατρείας και για τον/τους αναπληρωτή/αναπληρωτές του καθώς και τα κωλύματα για την ένταξή τους στο μητρώο του άρθρου 14 του ν. 4301/2014 (Α' 223), ο μέγιστος αριθμός φιλοξενουμένων ατόμων που δύνανται να συναθροίζονται στον χώρο λατρείας σύμφωνα με τις ισχύουσες πολεοδομικές και υγειονομικές διατάξεις, τα δικαιολογητικά για την έκδοση των αδειών της παρ. 1 του άρθρου 26, οι ιδιότητες των αιτούντων που μπορούν να διαφέρουν σε περίπτωση που ο αιτών είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου των άρθρων 6 και 10 του ν. 3647/2008 (Α' 37) ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου του άρθρου 117 του ν. 4821/2021 (Α' 134) ή εκκλησιαστικό ή θρησκευτικό νομικό πρόσωπο του ν. 4301/2014, καθώς και κάθε άλλο ειδικότερο ζήτημα για την εφαρμογή της παρ. 1 του άρθρου 26. β) Με την ίδια απόφαση καθορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις, η διαδικασία και τα δικαιολογητικά για την έκδοση: α) απόφασης αλλαγής επωνυμίας χώρου λατρείας της παρ. 2 του άρθρου 25, β) διαπιστωτικής πράξης της παρ. 2 του άρθρου 26, γ) απόφασης ανάκλησης της παρ. 8 του άρθρου 26 και δ) απόφασης αντικατάστασης ή παύσης της παρ. 1 του άρθρου 27 ή αναστολής ή διαγραφής της παρ. 2 του άρθρου 27».

Ειδικότερα, με το προτεινόμενο σχέδιο ΚΥΑ προβλέπεται (βλ. Κεφ. Α'): «2. Αντικείμενο της παρούσας απόφασης είναι: α) ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων, του τύπου, της διαδικασίας και των δικαιολογητικών για την έκδοση των αδειών ανέγερσης, ίδρυσης και λειτουργίας, μεταστέγασης, προσθήκης (καθ' ύψος ή κατ' επέκταση) και κάθε είδους οικοδομικών εργασιών και κατεδάφισης σε χώρους λατρείας θρησκευτικών κοινοτήτων με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, β) ο καθορισμός των αναγκαίων στοιχείων και δικαιολογητικών των θρησκευτικών λειτουργών και των αναπληρωτών αυτών καθώς και των κωλυμάτων ένταξής τους στο μητρώο του άρθρου 14 του ν.4301/2014 (Α' 223), γ) ο καθορισμός των ιδιοτήτων των αιτούντων την έκδοση των αδειών της παρ.1 του άρθρου 26 του ν.5224/2025 (Α' 142), δ) ο καθορισμός των

όρων, των προϋποθέσεων, του τύπου, της διαδικασίας και των δικαιολογητικών για την έκδοση απόφασης αλλαγής επωνυμίας χώρου λατρείας και διαπιστωτικής πράξης ίδρυσης και λειτουργίας υφιστάμενων χώρων λατρείας προ του 1955 καθώς και η ανάκλησή τους, ε) ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων, του τύπου, της διαδικασίας και των δικαιολογητικών για την έκδοση απόφασης ανάκλησης των αδειών της παρ.1 του άρθρου 26 του ν.5224/2025 (Α' 142) που έχουν εκδοθεί, στ) ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων, του τύπου, της διαδικασίας και των δικαιολογητικών για την έκδοση απόφασης αντικατάστασης, αναστολής της εγγραφής, διαγραφής ή παύσης θρησκευτικών λειτουργιών, και ζ) η αντιμετώπιση ειδικότερων ζητημάτων για την εφαρμογή της παρ.1 του άρθρου 26 του ν.5224/2025 (Α' 142)».

Μεταξύ των προϋποθέσεων ανωτέρω είναι ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός και ιδιότητες των αιτούντων για την έκδοση των αδειών ανέγερσης ή ίδρυσης ή λειτουργίας χώρων λατρείας. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το άρθρο 7 του Κεφ. Α' της υπό εξέταση ΚΥΑ: «1. Για τις άδειες ανέγερσης ή ίδρυσης και λειτουργίας χώρων λατρείας απαιτείται ο αριθμός και οι ιδιότητες των αιτούντων να είναι οι εξής:

α) Θρησκευτικές κοινότητες: αίτηση του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού και τουλάχιστον πέντε (5) μελών της συγκεκριμένης θρησκευτικής κοινότητας εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο ή τουλάχιστον εκατό (100) μελών εάν πρόκειται για ναό, οι οποίοι είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε. ή πολίτες τρίτων χωρών νομίμως διαμένοντες στην Ελλάδα οργάνων των νομικών προσώπων, ήτοι του/της επικεφαλής του Ε.Ν.Π ή του Θ.Ν.Π., του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού του χώρου λατρείας ή, σε περίπτωση που δεν υφίσταται θρησκευτικός λειτουργός μόνιμα συνδεδεμένος ως υπεύθυνος του χώρου λατρείας τότε πρέπει να δηλώνεται φυσικό πρόσωπο, ορισμένο από τη Διοίκηση, ως υπεύθυνος του χώρου και τουλάχιστον πέντε (5) μελών του Ε.Ν.Π ή του Θ.Ν.Π. εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο ή εκατό (100) μελών εάν πρόκειται για ναό, οι οποίοι είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε. ή πολίτες τρίτων χωρών νομίμως διαμένοντες στην Ελλάδα.

β) Εκκλησιαστικά ή θρησκευτικά νομικά πρόσωπα του ν.4301/2014 (Α' 223): αίτηση των αρμόδιων οργάνων των νομικών προσώπων, ήτοι του/της επικεφαλής του Ε.Ν.Π ή του Θ.Ν.Π., του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού του χώρου λατρείας ή, σε περίπτωση που δεν υφίσταται θρησκευτικός λειτουργός μόνιμα συνδεδεμένος ως υπεύθυνος του χώρου λατρείας τότε πρέπει να δηλώνεται φυσικό πρόσωπο, ορισμένο από τη Διοίκηση, ως υπεύθυνος του χώρου και τουλάχιστον πέντε (5) μελών του Ε.Ν.Π ή του Θ.Ν.Π. εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο ή εκατό (100) μελών εάν πρόκειται για ναό, οι οποίοι είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε. ή πολίτες τρίτων χωρών νομίμως διαμένοντες στην Ελλάδα.

γ) Ν.Π.Δ.Δ. του άρθρου 1 του ν.2456/1920 (Α' 173) και του άρθρου του ν.δ. 301/1969 (Α' 195): αίτηση του Προέδρου του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος (Κ.Ι.Σ.Ε.), του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού και του Προέδρου της τοπικής Ισραηλιτικής Κοινότητας. Εάν δεν υφίσταται Ισραηλιτική Κοινότητα εν λειτουργία τότε η αίτηση συνοπογράφεται από τουλάχιστον πέντε (5) Ισραηλίτες εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο ή εκατό (100) Ισραηλίτες εάν πρόκειται για ναό, οι οποίοι είναι Έλληνες πολίτες ή πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε. ή πολίτες τρίτων χωρών νομίμως διαμένοντες στην Ελλάδα.

δ) Χώροι λατρείας μουσουλμανικής μειονότητας Θράκης: αίτηση του Προέδρου και των μελών των Διαχειριστικών Επιτροπών Μουσουλμανικής Περιουσίας ή των Βακουφικών Επιτροπών Μουσουλμανικής Περιουσίας του άρθρου 18 του ν.3647/2008 (Α' 37) η οποία συνοδεύεται από την σύμφωνη γνώμη του οικείου Μουφτή, τον ορισμό του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού από τον οικείο Μουφτή και τουλάχιστον πέντε (5) μελών της μουσουλμανικής μειονότητας εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο ή τουλάχιστον εκατό (100) μελών της μουσουλμανικής μειονότητας εάν πρόκειται για ναό. Για τους χώρους λατρείας του Θ.Ν.Π. «Μπεκτασήδες Αλεβίτες Μουσουλμάνοι Θράκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» του άρθρου 49 του ν.5224/2025 (Α' 142) εφαρμόζονται τα ισχύοντα για τα Θ.Ν.Π.

ε) Οργανισμοί Διαχείρισης Κτημάτων Βακούφ Κω ή Ρόδου του ν.4821/2021 (Α' 134): αίτηση του Προέδρου και των μελών του Δ.Σ. των Οργανισμών Διαχείρισης Κτημάτων

Βακούφ της παρ. 3 του άρθρου 117 του ν.4821/2021 (Α΄ 134) και του υπεύθυνου θρησκευτικού λειτουργού και εάν πρόκειται για ευκτήριο οίκο τουλάχιστον πέντε (5) ή εάν πρόκειται για ναό, εκατό (100) μουσουλμάνων Ελλήνων πολιτών δημοτών της Κω ή της Ρόδου αντίστοιχα».

Περαιτέρω, σύμφωνα με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου 7 της ως άνω ΚΥΑ ρυθμίζεται ο αριθμός και οι ιδιότητες των αιτούντων σχετικά με τις άδειες μεταστέγασης χώρου λατρείας, προσθήκης (καθ' ύψος ή κατ' επέκταση) και για κάθε είδους οικοδομικές εργασίες σε υφιστάμενο χώρο λατρείας, την κατεδάφιση χώρου λατρείας, την έκδοση διαπιστωτικής πράξης της παρ. 2 του άρθρου 26 του ν. 5226/2025 (Α΄ 142) και την αλλαγή επωνυμίας. Με την παρ. 3 του ίδιου άρθρου ρυθμίζονται ο ελάχιστος αριθμός των αιτούντων και οι ιδιότητές τους σε περίπτωση αιτήσεων μεταβολών από ευκτήριο οίκο σε ναό κλπ.

Η Αρχή, μετά από εξέταση των στοιχείων του φακέλου και αφού άκουσε τους εισηγητές και τις βοηθούς εισηγήτριες, οι οποίες παρέστησαν χωρίς δικαίωμα ψήφου, μετά από διεξοδική συζήτηση

ΕΚΔΙΔΕΙ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- 1) Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 51 και 55 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (εφεξής, ΓΚΠΔ) και του άρθρου 9 του ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α΄ 137), η Αρχή έχει αρμοδιότητα να εποπτεύει την εφαρμογή των διατάξεων του ΓΚΠΔ, του νόμου αυτού και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

2) Ειδικότερα, στο άρθρο 57 παρ. 1 στοιχ. γ' ΓΚΠΔ και το άρθρο 13 παρ. 1 στοιχ. γ' του ν. 4624/2019², προβλέπεται ότι με την επιφύλαξη των άλλων καθηκόντων που ορίζονται στον ΓΚΠΔ, κάθε εποπτική αρχή στο έδαφός της συμβουλεύει, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους, το εθνικό κοινοβούλιο, την κυβέρνηση και άλλα όργανα και οργανισμούς, για νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που σχετίζονται με την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας. Επιπλέον, στο άρθρο 36 παρ. 4 του ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη ζητούν τη γνώμη της εποπτικής αρχής, κατά την εκπόνηση προτάσεων νομοθετικών μέτρων προς θέσπιση από τα εθνικά κοινοβούλια ή κανονιστικών μέτρων, που βασίζονται σε τέτοια νομοθετικά μέτρα τα οποία αφορούν την επεξεργασία. Η αιτιολογική σκέψη 96 του ΓΚΠΔ επεξηγεί την εν λόγω ρύθμιση, αναφέροντας ότι: *«Διαβούλευση με την εποπτική αρχή θα πρέπει επίσης να πραγματοποιείται κατά την εκπόνηση ενός νομοθετικού ή κανονιστικού μέτρου που προβλέπει την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, προκειμένου να διασφαλίζεται η συμμόρφωση της σχεδιαζόμενης επεξεργασίας προς τον παρόντα κανονισμό και, ιδίως, να μετριάζονται οι κίνδυνοι για το υποκείμενο των δεδομένων».*

3) Στο άρθρο 13 του Συντάγματος ορίζονται τα εξής: *«1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός. 2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται. 3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της*

² Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1. στοιχ. γ' του ν. 4624/2019, η Αρχή «παρέχει γνώμη για κάθε ρύθμιση που πρόκειται να περιληφθεί σε νόμο ή σε κανονιστική πράξη, η οποία αφορά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η διαβούλευση πραγματοποιείται κατά το στάδιο εκπόνησης της ρύθμισης σε χρόνο και με τρόπο που καθιστά εφικτή την έγκαιρη διατύπωση γνώμης από την Αρχή και τη σχετική διαβούλευση επί του περιεχομένου του σχεδίου ρύθμισης».

Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας. ...». Στο δε άρθρο 9 της Σύμβασης «για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/74, προβλέπεται ότι: «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως ή συλλογικώς δημοσία ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών. 2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και της ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων».

- 4) Από την άποψη των σχέσεων Κράτους – Πολίτη (βλ. και την με αριθ. 2188/2010 απόφαση του ΣτΕ, με παραπομπή της υπόθεσης στην Ολομέλεια και ακολούθως την με αριθ. 4202/2012 απόφαση ΣτΕ Ολομ.)³, η ελεύθερη αυτή σχέση μεταξύ της

³ Βλ. Απόφαση 2188/2020 ΣτΕ, σκ. 8, «Επειδή, κατά την κρατήσασα στο Δικαστήριο γνώμη, μετά από επισκόπηση και νέα θεώρηση της μέχρι τούδε επί του ζητήματος νομολογίας του Δικαστηρίου, το θεσπισθέν με το ως άνω σύστημα ρυθμίσεως νομοθετικό καθεστώς της προηγουμένης διοικητικής αδείας για την ανέγερση και λειτουργία ναού ή την εγκατάσταση και λειτουργία ευκτηρίου οίκου αντιβαίνει στο άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος. Και τούτο, διότι η επιβαλλόμενη ως τυπική προϋπόθεση λήψη προηγουμένης διοικητικής αδείας για την κατασκευή κτιρίου ή διάθεση χώρου σε κτίριο, προκειμένου να καταστή επιτρεπτή η εντός αυτού άσκηση λατρείας, είναι ασυμβίβαστη προς την συνταγματική επιταγή της ανεμπόδιστης ασκήσεως λατρείας. Πολύ δε περισσότερο που η χορήγηση της εν λόγω διοικητικής αδείας δεν καθίσταται υποχρεωτική με μόνη την διαπίστωση εκ μέρους του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων των προεκτεθέντων όρων υπό τους οποίους κατοχυρούται στο άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος η ελευθερία της ασκήσεως λατρείας (άσκηση λατρείας γνωστής θρησκείας, που δεν προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη, από ανήκοντες σε θρησκευτική κοινότητα που δεν ασκεί προσηλυτισμό), αλλά συναρτάται περαιτέρω προς την εκ μέρους του εκτίμηση, με βάση τα δεδομένα της συγκεκριμένης περιπτώσεως, της υπάρξεως πραγματικής ανάγκης προς ανέγερση και λειτουργία ναού ή εγκατάσταση και λειτουργία ευκτηρίου οίκου για την άσκηση λατρείας εκ μέρους των ανηκόντων στην τοπική θρησκευτική κοινότητα που υπέβαλαν τη σχετική αίτηση. Προς διασφάλιση πάντως της τηρήσεως των προεκτεθέντων όρων που διαλαμβάνει το άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος, συμβατή προς το Σύνταγμα νομοθετική ρύθμιση θα αποτελούσε η πρόβλεψη της δια δικαστικής αποφάσεως αναγνωρίσεως θρησκευτικής κοινότητος ως πρεσβευούσης γνωστή θρησκεία, πέραν βεβαίως των περιπτώσεων της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδας, την ύπαρξη της οποίας αναγνωρίζει και κατοχυρώνει το άρθρο 3 παρ.

προσωπικής θρησκευτικής πεποίθησης και της ατομικής συνείδησης, είναι άξια συνταγματικής προστασίας, ως εκδήλωση του αυτοκαθορισμού της συνείδησης, και θα πρέπει να μπορεί να βρει δυνατότητα έκφρασης στο πλαίσιο της ρύθμισης της ακώλυτης και σύννομης άσκησης του δικαιώματος λατρείας των θρησκευτικών κοινοτήτων και των μελών τους. Ειδικότερη δε εκδήλωση του δικαιώματος της ελευθερίας εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων αποτελεί η άσκηση λατρείας, η οποία δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη ή να επιδιώκει τον προσηλυτισμό.

1 του Συντάγματος, καθώς και εκείνων των θρησκευτικών κοινοτήτων που έχουν δια νόμου αναγνωρισθεί ως νομικά πρόσωπα. Τούτο, προς διαπίστωση εκ μέρους δικαστικής αρχής ως προς μια θρησκευτική κοινότητα της συνδρομής του τασσομένου στο Σύνταγμα ως άνω θετικού όρου (εκείνου της γνωστής θρησκείας) υπό τον οποίο κατοχυρούται η ελευθερία ασκήσεως της λατρείας. Καθ' όσον αφορά τους περαιτέρω τασσομένους στο Σύνταγμα αρνητικούς όρους, εκείνους της μη προσβολής με την άσκηση λατρείας της δημοσίας τάξεως ή των χρηστών ηθών και της μη ασκήσεως προσηλυτισμού, ενδεχόμενη μη συνδρομή τους δεν είναι κατ' αρχήν – και δεν μπορεί με νόμο να καταστεί γενικώς – εκ των προτέρων διαγνώσιμη, αφού προσ απαιτεί αναγκαίως την ύπαρξη συγκεκριμένων πραγματικών δεδομένων, αλλά είναι απεναντίας εκ των υστέρων δικαστικώς διαπιστώσιμη, σε περίπτωση εκδηλώσεως τέτοιας εκνόμου συμπεριφοράς. Για τέτοια δε τυχόν περίπτωση εκδηλώσεως εκνόμου συμπεριφοράς που θα παρουσιασθεί, επιβάλλεται από το άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος να ορισθεί στο νόμο ως υποχρεωτική η διερεύνηση και διαπίστωση συντελεσθείσης παραβιάσεως των εκτεθεισών συνταγματικών απαγορεύσεων, προς δικαστική απαγγελία εντεύθεν εννόμων συνεπειών που κατά συνταγματική υποχρέωση θα ορίσει συναφώς ο νόμος, ώστε να καταστή αποτελεσματική η τήρηση της εν λόγω συνταγματικής διατάξεως». Ακολούθως, σύμφωνα με την απόφαση 4202/2012 του ΣτΕ Ολομ., κρίθηκε (κατά πλειοψηφία), ότι δεν αντίκειται στο Σύνταγμα η προηγούμενη χορήγηση από τη Διοίκηση άδειας για την ανέγερση ή τη θέση σε λειτουργία ευκτηρίου οίκου, ως χώρου θρησκευτικής λατρείας ετεροδόξων ή ετεροθρήσκων, ότι η Διοίκηση οφείλει να χορηγεί την άδεια αν διαπιστώσει ότι η θρησκεία είναι γνωστή, ότι αντιβαίνει στα άρθρα 13 παρ. 2 του Συντάγματος και 9 της Ε.Σ.Δ.Α. το άρθρο 1 παρ. 3 του Β.Δ/τος της 20.5/2.6.1939 και ότι το σύστημα προληπτικού διοικητικού ελέγχου δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και την Ε.Σ.Δ.Α. στο σύνολό του και, κατόπιν τούτων, απορρίφθηκε η αίτηση ακύρωσης της διοικητικής πράξης, με την οποία εγκρίθηκε η λειτουργία ευκτηρίου οίκου των Μαρτύρων του Ιεχωβά. Βλ. και την Απόφαση 2171/2021 του ΣτΕ, η οποία έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης, με την οποία ομοίως, και με παραπομπή και στη απόφαση 4202/2012 του ΣτΕ Ολομ., κρίθηκε ότι το σύστημα προληπτικού διοικητικού ελέγχου των αιτήσεων χορήγησης άδειας λειτουργίας ευκτηρίου οίκου δεν αντιβαίνει στα άρθρα 13 παρ. 2 του Συντάγματος και 9 της ΕΣΔΑ, σε αντίθεση με το άρθρο 1 παρ. 3 του από 20.5/2.6.1939 β.δ., καθ' ο μέρος εξαρτά τη χορήγηση της αδειάς από την κρίση του Υπουργού περί συνδρομής «ουσιαστικών λόγων» που επιβάλλουν την ανέγερση ή την θέση σε λειτουργία ευκτηρίου οίκου και υποχρεώνει τους ενδιαφερόμενους να δηλώνουν τόπο κατοικίας εντός συγκεκριμένης περιοχής και ν' αποτείνονται μόνον στον εντόπιο Δήμαρχο ή Πρόεδρο της Κοινότητας προς επικύρωση του γνησίου της υπογραφής τους, και ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση μη νόμιμα ο Γ. Γ. Θρησκευμάτων απαίτησε οι εμφανιζόμενοι ως βοηθητικοί χώροι να υπολείπονται σε εμβαδόν των χώρων λατρείας.

5) Με τα άρθρα 21 έως 31 του ν. 5224/2025 καταργήθηκε το νομοθετικό καθεστώς του 1938 περί χώρων λατρείας και εισήχθη ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για τους χώρους λατρείας και τους θρησκευτικούς λειτουργούς όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων πλην της κατ' άρθρο 3 του Συντάγματος «επικρατούσας θρησκείας», ήτοι της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού (Εκκλησία Ελλάδος, Εκκλησία Κρήτης, Ιερές Μητροπόλεις Δωδεκανήσου). Συγκεκριμένα, με τον ν. 5224/2025 (ΜΕΡΟΣ Β') αντιμετωπίζονται ζητήματα αρμοδιότητας της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων. Πιο συγκεκριμένα: Α) Οι ρυθμίσεις του Κεφαλαίου Β' αφορούν στους χώρους λατρείας και τους θρησκευτικούς λειτουργούς των γνωστών θρησκειών, και ειδικότερα: στην επωνυμία χώρων λατρείας, στην αδειοδότηση ανέγερσης, ίδρυσης, λειτουργίας, μεταστέγασης, και πάσης φύσεως κτιριακών μεταβολών των χώρων λατρείας οποιασδήποτε θρησκευτικής κοινότητας, πλην της κατ' άρθρο 3 του Συντάγματος Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού, στην αντικατάσταση, την παύση, την αναστολή και τη διαγραφή των θρησκευτικών λειτουργιών από το Μητρώο του άρθρου 14 του ν. 4301/2014 (Α'223), στη σφράγιση των χώρων λατρείας, στην παραχώρηση ακινήτων φορέων της Κεντρικής Κυβέρνησης ή των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) α' και β' βαθμού για τη χρήση τους ως χώρων λατρείας, στη λήψη διοικητικών μέτρων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με το ρυθμιστικό πλαίσιο αδειοδότησης χώρων λατρείας και στη λειτουργία των ιδιωτικών χώρων λατρείας της κατ' άρθρο 3 του Συντάγματος Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού. Ειδικότερα, με το άρθρο 26 του ν. 5224/2025 επέρχεται αναμόρφωση του πλαισίου ίδρυσης και λειτουργίας χώρων λατρείας όλων των θρησκειών. Πιο συγκεκριμένα, διατηρείται η έκδοση της σχετικής άδειας από τον Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, χωρίς άδεια ή γνώμη της οικείας εκκλησιαστικής αρχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος, προβλέποντας παράλληλα ότι με την απόφαση αυτή εγκρίνονται, επιπλέον της ίδρυσης, ανέγερσης ή λειτουργίας ναού ή ευκτήριου οίκου και η μεταστέγαση, η προσθήκη (καθ' ύψος ή κατ' επέκταση), οι κάθε είδους οικοδομικές εργασίες σε υφιστάμενο κτίριο και η κατεδάφιση αυτών (βλ. και σχετική αιτιολογ. έκθεση του ν. 5224/2025).

6) Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων φυσικών προσώπων από δημόσιες αρχές λειτουργεί και αναπτύσσει τις συνέπειές της στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και της αρχής της νομιμότητας. Περαιτέρω, στον βαθμό που η επεξεργασία συνιστά περιορισμό του θεμελιώδους δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α Σ.), πρέπει να ορίζεται γενικώς και αντικειμενικώς με τυπικό νόμο ή κατόπιν ειδικής νομοθετικής εξουσιοδότησης με προεδρικό διάταγμα. Η σχετική ρύθμιση οφείλει να δικαιολογείται από αποχρώντες λόγους δημοσίου συμφέροντος, να τελεί σε πρόδηλη λογική συνάφεια με τον επιδιωκόμενο σκοπό, να είναι πρόσφορη, κατάλληλη και αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού, να μην θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος και να μην απονέμει στη Διοίκηση ευρεία διακριτική ευχέρεια. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο η σχεδιαζόμενη επεξεργασία να προβλέπεται σε νομοθετική διάταξη, από την οποία θα προκύπτουν τα βασικά χαρακτηριστικά της επεξεργασίας, δηλαδή ο υπεύθυνος επεξεργασίας, ο σκοπός αυτής, τα δεδομένα τα οποία θα τύχουν επεξεργασίας και ο χρόνος τήρησης αυτών καθώς και οι αποδέκτες των δεδομένων. Με νομοθετική εξουσιοδότηση, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο άρθρο 43 παρ. 2 β' του Σ., επιτρέπεται να ανατεθεί στον κανονιστικό νομοθέτη η ρύθμιση ειδικότερων, τεχνικών ή λεπτομερειακών θεμάτων, όπως ο σχεδιασμός των συγκεκριμένων συστημάτων και συγκεκριμένα των απαιτούμενων τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών, τα εν γένει οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την ασφάλεια της επεξεργασίας των δεδομένων, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται η αιτιολογική σκέψη 41 του ΓΚΠΔ που αναφέρει ότι: *«Οποτεδήποτε ο παρών κανονισμός αναφέρεται σε νομική βάση ή νομοθετικό μέτρο, αυτό δεν προϋποθέτει απαραίτητως νομοθετική πράξη εγκεκριμένη από ένα κοινοβούλιο, με την επιφύλαξη των απαιτήσεων σύμφωνα με τη συνταγματική τάξη του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Ωστόσο, αυτή η νομική βάση ή το νομοθετικό μέτρο θα πρέπει να είναι διατυπωμένο με σαφήνεια και ακρίβεια και η εφαρμογή του να είναι προβλέψιμη για πρόσωπα που υπόκεινται σε αυτό, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής*

Ένωσης (το «Δικαστήριο») και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου».

B. Ειδικότερες επισημάνσεις και παρατηρήσεις στα επιμέρους άρθρα του σχεδίου κοινής υπουργικής απόφασης (ΚΥΑ)

1. Από το ανωτέρω σχέδιο ΚΥΑ (βλ. ενδεικτικά άρθρα 32 παρ. 2 θ', 33 παρ. 2 στ', 34 παρ. 2 στ', 35 παρ. 2 ια', 36 παρ. 2 η', 37 παρ. 2 ια', 38 παρ. 2 θ', 39 παρ. 2 η', 40 παρ. 2 ια', 41 παρ. 2 θ', 42 παρ. 1 ι', 42 παρ. 2 η', 42 παρ. 4 ι', 43 παρ. 1 ζ', 43 παρ. 4 θ', 44 παρ. 1 ζ', 44 παρ. 4 η', 45 παρ. 1 ι', 45 παρ. 2 ιβ', 45 παρ. 3 ια', 45 παρ. 5 ια', 46 παρ. 1 θ', 46 παρ. 2 ι', 46 παρ. 3 η', 46 παρ. 4 ι'), προκύπτει ότι η νομική βάση της επεξεργασίας που επιλέγεται να χρησιμοποιεί είναι αυτή της συγκατάθεσης («Συναίνεση για την επεξεργασία και διατήρηση των προσωπικών δεδομένων των αιτούντων και του/των θρησκευτικών λειτουργών»). Ομοίως, με την αναφορά στις αιτήσεις στο Παράρτημα Α': «Με την υπογραφή της παρούσας αίτησης όλοι οι αιτούντες συναινούν στην επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ και της σχετικής εθνικής νομοθεσίας, όπως αναφέρονται στη σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ).» **ζητείται η συγκατάθεση** του υποκειμένου των δεδομένων. Επισημαίνεται, καταρχάς, ότι δεδομένα που αποκαλύπτουν εμμέσως θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις (π.χ. συμμετοχή σε ενώσεις) θεωρούνται ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Επίσης, επισημαίνεται, ότι η συγκατάθεση δεν αποτελεί έγκυρη νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και εν προκειμένω ειδικών κατηγοριών δεδομένων και δεν δύναται να χρησιμοποιείται ως κατάλληλη νομική βάση για επεξεργασίες που διενεργούνται από δημόσιες αρχές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή για σκοπούς δημοσίου συμφέροντος⁴ και ως εκ τούτου

⁴ Βλ. αιτ. σκ. 43 ΓΚΠΔ, σελ. 8, καθώς και τις Κατευθυντήριες Γραμμές 5/2020 σχετικά με τη συγκατάθεση βάσει του Κανονισμού 2016/679 (που εκδόθηκαν στις 4.5.2020) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας

συστήνεται να προσδιοριστεί και να χρησιμοποιηθεί στο ανωτέρω σχέδιο ΚΥΑ η κατάλληλη νομική βάση (βλ. άρθρα 6 παρ. 1 στοιχ. γ' και ε', άρθρο 9 παρ. 2 στοιχ. ζ' του ΓΚΠΔ)⁵, ήτοι να θεμελιωθούν οι σκοπούμενες επεξεργασίες προσωπικών δεδομένων (ιδίως αν πρόκειται, μεταξύ των άλλων, να δημοσιευθούν δεδομένα ειδικών κατηγοριών με οποιονδήποτε τρόπο) σε συγκεκριμένες νομικές διατάξεις.

2. Άρθρο 7 – Ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός και ιδιότητες αιτούντων σε συνδυασμό με τις αιτήσεις στο Παράρτημα

Σύμφωνα με το Παράρτημα Α2 με τίτλο «Αιτήσεις», για την υποβολή της αίτησης κρίνεται απαραίτητη η συμπλήρωση των πεδίων της ιδιότητας-θρησκειότητας, του ονοματεπωνύμου, του ονοματεπωνύμου μητρός και πατρός, του αριθμού ταυτότητας, της διεύθυνσης κατοικίας και της διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Ωστόσο, κατά τον καθορισμό των κατηγοριών προσωπικών δεδομένων, που υποβάλλονται σε επεξεργασία, πρέπει προηγουμένως να εξετάζεται αν η συλλογή και επεξεργασία τους είναι πράγματι αναγκαία και πρόσφορη για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών επεξεργασίας, σύμφωνα με την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ.1 στοιχ. γ' ΓΚΠΔ. Συνιστάται, συνεπώς, να επανεξετασθεί η αναγκαιότητα συλλογής των προβλεπόμενων κατηγοριών δεδομένων ανά σκοπό επεξεργασίας (όπως για παράδειγμα για ποιον σκοπό είναι αναγκαία η συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων αναφορικά με το τηλέφωνο επικοινωνίας του αιτούντος καθώς και τη διεύθυνση ηλεκτρονικού του ταχυδρομείου, να διευκρινιστεί εάν τα εν λόγω στοιχεία είναι υποχρεωτικά ή προαιρετικά και για ποιον σκοπό συλλέγονται και τυχόν θα χρησιμοποιηθούν) και να περιοριστεί η επεξεργασία στα απολύτως αναγκαία για την επίτευξη εκάστου εκ των προβλεπόμενων σκοπών επεξεργασίας.

Δεδομένων (EDPB), υπό 3. Στοιχεία έγκυρης συγκατάθεσης, σελ. 7-10, https://www.edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_202005_consent_el.pdf.

⁵ Βλ. διάταξη του άρθρου 24 παρ. 6 του προτεινόμενου σχεδίου ΚΥΑ, στην οποία η εφαρμοζόμενη νομική βάση δεν είναι η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, ήτοι του θρησκευτικού λειτουργού.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του ανωτέρω σχεδίου ΚΥΑ⁶, οι αποφάσεις που περιγράφονται στην εν λόγω ΚΥΑ και εκδίδονται από τον Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού αναρτώνται στο «Πρόγραμμα Διαύγεια» του ν. 3861/2010 (Α' 112) και αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που έχει δηλωθεί εγγράφως ή ηλεκτρονικά από τον νόμιμο εκπρόσωπο της θρησκευτικής κοινότητας στην Υπηρεσία. Για την αποστολή τους σε οποιοδήποτε άλλο φορέα ή φυσικό πρόσωπο απαιτείται να έχει υποβληθεί η κατά νόμο εξουσιοδότηση. Επισημαίνεται ότι, οι εν λόγω αποφάσεις περιέχουν κατά ανάγκη και πληροφορίες σχετικά με θρησκευτικές πεποιθήσεις, που αποτελούν ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα («ευαίσθητα δεδομένα») των θρησκευτικών λειτουργών (ή και των λοιπών αιτούντων/μελών της θρησκευτικής κοινότητας). Επισημαίνεται, καταρχάς ότι ο ν. 3861/2010 για την *Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο "Πρόγραμμα Διαύγεια"* εισήγαγε υποχρέωση ανάρτησης διοικητικών πράξεων στο διαδίκτυο (στο «Πρόγραμμα Διαύγεια») κυρίως για σκοπούς ελέγχου των δημοσίων δαπανών (βλ. τις οριζόμενες κατηγορίες αναρτητέων πράξεων στο άρθρο 2 παρ. 4 ν. 3861/2010, και τις σήμερα ισχύουσες διατάξεις του Κεφ. ΙΑ' (ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΥΓΕΙΑ) ν. 4727/2020, άρθρα 75 επ.), εισάγοντας παράλληλα **ρητή εξαίρεση** αναφορικά με πράξεις που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (**άρθρο 5 ν. 3861/2010⁷, το οποίο καταργήθηκε και ισχύει όμοια απαγόρευση με το άρθρο 79 παρ. 1 ν. 4727/2020**). Ως εκ τούτου, συστήνεται να

⁶ Βλ. και άρθρο 26 παρ. 1 του ν. 5224/2025, σύμφωνα με το οποίο ο θρησκευτικός λειτουργός υποχρεούται να αναρτά παραπλήσια της κεντρικής θύρας εισόδου και σε εμφανές για το κοινό εξωτερικό σημείο του χώρου ευδιάκριτη πινακίδα που αναφέρει την ονομασία του χώρου λατρείας, όπως αναγράφεται στην άδεια, τον Αριθμό Διαδικτυακής Ανάρτησης (ΑΔΑ) της άδειας, καθώς και τη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει.

⁷ Βλ. συναφώς Γνωμοδότηση της Αρχής 1/2010, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της, <https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/prakseisArxis/anartisi-nomon-kanonistikon-kai-atomikon-praxeon-sto-diadiktyo>.

εξεταστεί εάν και με ποιον τρόπο θα μπορούσε -εφόσον κριθεί αναγκαίο- να επιτευχθεί νομίμως η δημοσιοποίηση των αποφάσεων ή τυχόν περιλήψεων των αποφάσεων αυτών, με τα απολύτως αναγκαία δεδομένα (ώστε π.χ. να δημοσιοποιείται η άδεια με αναφορά μόνο στην θρησκευτική κοινότητα και όχι σε συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο/θρησκευτικό λειτουργό ούτε κατά μείζονα λόγο στα λοιπά αιτούντα μέλη).

4. Στην υπό εξέταση ΚΥΑ δεν προβλέπεται το χρονικό διάστημα τήρησης των δεδομένων που τηρούνται μέσω των αιτήσεων. Επισημαίνεται ότι η διάρκεια τήρησης των δεδομένων πρέπει να καθορίζεται με βάση τον σκοπό της επεξεργασίας και να τεκμηριώνεται με κατάλληλα στοιχεία, ενώ ενδέχεται να απαιτείται διαφοροποίηση του χρόνου τήρησης των δεδομένων ανάλογα με τη φύση τους, την κατηγορία στην οποία ανήκουν και τη συχνότητα χρήσης τους. Η περίοδος τήρησης των δεδομένων πρέπει να περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα για την εκπλήρωση του σκοπού της επεξεργασίας και να είναι η συντομότερη δυνατή, σύμφωνα με την αρχή του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης του άρθρου 5 παρ. 1 στοιχ. δ' ΓΚΠΔ. Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατός ο εκ των προτέρων ακριβής καθορισμός του χρόνου τήρησης, θα πρέπει να προσδιορίζονται σαφή και αντικειμενικά κριτήρια^{8,9} για τον καθορισμό καθώς και, κατά περίπτωση, οι σχετικές προθεσμίες διαγραφής των δεδομένων (αιτιολογική σκέψη 39 ΓΚΠΔ). Ως εκ τούτου κρίνεται σκόπιμο να προσδιορισθεί ειδικότερα ο χρόνος τήρησης των δεδομένων ανά σκοπό επεξεργασίας και ανά κατηγορία δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση, συστήνεται να εξεταστεί αν η τήρηση ανωνυμοποιημένων ή ψευδωνυμοποιημένων δεδομένων αρκεί για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού.

⁸ Βλ. Απόφαση ΔΕΕ στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, σκ. 64, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=EL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1648409>.

⁹ Βλ. EDPS Guidance for co-legislators on key elements of legislative Proposals, ενότητα 5.3, https://www.edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/guidelines/2024-01-16-guidance-co-legislators-key-elements-legislative-proposals_en.

5. Τέλος επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 12 έως 14, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να διασφαλίζει τη διαφάνεια της επεξεργασίας και τη δυνατότητα αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων κατά τα άρθρα 15 έως 22 του ΓΚΠΔ. Συναφώς, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναλυτική, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 12 έως 14 του ΓΚΠΔ, ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων (με κάθε πρόσφορο τρόπο π.χ. στην ιστοσελίδα του αρμόδιου Υπουργείου και κατά την αίτηση) και να προβλεφθεί στην ΚΥΑ η διασφάλιση της διευκόλυνσης άσκησης των ως άνω δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων (ώστε και κατά την αίτηση να ενημερώνονται προσηκόντως τα υποκείμενα των δεδομένων για τον τρόπο άσκησης αυτών).

Ο Αναπληρωτής Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Γεώργιος Μπατσαλέξης

Ειρήνη Παπαγεωργοπούλου